

Noord-Franse bio sector inspireert op gebied van samenwerking

VERSLAG STUDIEREIS 24-26 SEPTEMBER 2018

Eind september gingen we met een groep Vlaamse biotelers en andere sectorgerelateerden op studiereis naar Noord-Frankrijk. Wat ons vooral opviel bij de bedrijven die we bezochten was de sterke coöperatieve werking en het grote vertrouwen in de verdere groei van de sector. Een inspirerende ervaring voor iedereen die erbij was; [de foto's](#) spreken voor zich!

Niet enkel de bedrijven die we bezochten maar ook de onderlinge contacten zorgden ervoor dat het voor alle deelnemers een zeer geslaagde studiereis was!

(Een overzicht van de Noord-Franse biosector: <http://www.gabnor.org/site/wp-content/uploads/2018/07/ORAB-2018.pdf>)

Bioteam

Gouzeaucourt

Het eerste bedrijfsbezoek was aan Bioteam. In 2008-2009 begonnen drie boeren van een lokale machinesamenwerking na te denken over omschakeling naar bio. Ze wonnen advies in, brachten bedrijfsbezoeken in binnen- en buitenland en schakelden in 2011 over met vier boeren. Samen vormden ze het Bioteam. We brachten een bezoek aan lid Sebastien Lemoine, een akkerbouwer-groenteteler.

In totaal beschikken ze over 295 ha biologische grond met nog 50 ha in omschakeling. De telers zijn elk eigenaar van hun eigen grond, maar alle aankopen en verkopen gebeuren via het Bioteam. De winst (en dus ook de risico's) worden verdeeld volgens een verdeelsleutel die gebaseerd is op de oppervlakte per teler.

Er moesten in het begin heel wat keuzes gemaakt worden, op het vlak van machines, afzet en personeel. De begeleiding tijdens deze opstart werd financieel ondersteund vanuit de overheid. Heel belangrijk volgens Lemoine was het formuleren van een gemeenschappelijke visie en missie. Dat gebeurde via een externe coach die duur was (1.200 euro per dag, niet gesubsidieerd), maar zijn geld meer dan waard. "We zijn als boer gewoon om met machines om te gaan, maar omgaan met mensen vraagt een heel andere aanpak."

Ze richtten een SEP (Société en Participation) op, een Franse vennootschapsvorm die groepen samenbrengt zonder dat er een rechtspersoonlijkheid aan gekoppeld is. Alle aan- en verkopen verlopen via die SEP, marges worden via een % verdeeld.

Elk jaar wordt een percentuele verdeling gemaakt van kosten en winsten volgens het aantal hectare. Aangezien de vruchtwisseling grosso modo gelijk blijft verschilt dit jaar op jaar niet zoveel. Door ruil van percelen wordt er ook een evenwicht bewaard. Zo'n gemeenschappelijke pot heeft voor- en nadelen. In bio heb je sowieso goede en slechte opbrengsten in gewassen. Je hebt dus diversiteit aan gewassen nodig om die risico's en de marges te dekken. Het collectief laat nu toe om in meerdere gewassen goed te zijn. Ze staan open voor nieuwkomers, al kunnen bedrijven pas lid worden van de SEP in hun tweede jaar omschakeling.

Er is een betere bodemvruchtbaarheid, omdat percelenruil een extensievere vruchtwisseling mogelijk maakt. Door binnen de bestaande machinecoöperatie CUMA een biotak te ontwikkelen voor de aankoop van machines die vooral nodig zijn in bio, konden ze makkelijker krediet krijgen bij de bank. Lemoine heeft zelf een 35 jaar oude tractor, maar koopt zelf geen machines meer aan. Voor de praktische planning komen de bedrijven elke vrijdag een uurtje samen en dagelijkse contacten vinden plaats via Whatsapp. Dat ze bij elkaar in de buurt wonen helpt daarbij.

Ze hebben ook een werkgeversgroep opgericht die de seizoensarbeid regelt. In totaal stelt het Bioteam 25 personen voltijds te werk, exclusief de boeren. In een streek met veel werkloosheid is het niet moeilijk om arbeiders te vinden. Daarnaast is er ook ondersteunend personeel, zoals een persoon die fulltime bezig is met opleiding.

Momenteel gaat 90% van de afzet naar NORABIO, die 80 procent leveren naar BioCoop en daarnaast afzet via korte keten, winkels, groothandel en industrie. Twee van de acht bestuurders van Norabio zijn Bioteam leden.

Met de investering in een loods voor verwerking, met een potentieel van 10.000 ton product, geeft het Bioteam blijk van een groot vertrouwen in de groeiende bio markt.

La Ferme du Moulin

Cauffry

Interessant was ook de aanpak van groenteteler Emmanuel Crucifix, die 700 groentepakketten ('AMAP') verkoopt in Parijs, en thuis een hoevewinkel met automaat heeft. Op die manier bereikt hij een omzet van € 400.000.

Ook hij maakt deel uit van een samenwerkingsverband met drie andere telers. Iedere teler krijgt jaarlijks een teelt toegewezen. Die teelten worden vervolgens geroteerd over de vier bedrijven.

Naast de individuele korte keten verkoop, verkopen de bedrijven ook een deel gezamenlijk via de lange keten.

In zijn verkoopstrategie heeft Emmanuel zich aangepast aan de vragen van de drukbezette Parijzenaars. Hij rijdt met zijn pakketten tot in centrum Parijs, wat niet iedereen graag doet. De klanten zijn er meer en meer op zoek naar de producent achter het product want maakt dat de vraag er groter is dan het aanbod. (Hij heeft een wachtlijst ter waarde van € 100.000!) In schoolvakanties

en tijdens de zomer is de vraag echter kleiner en levert hij dus geen pakketten (gedurende 14 weken per jaar), waardoor hij ook minder echte zomerteelten zoals tomaat, paprika en aubergine is gaan zetten. Hij doet een klein beetje verwerking, bijvoorbeeld om ratatouille en soep te maken voor conserveren in de winter, wat niet meteen rendabel is maar wel interessant voor de klanten.

Het pakkettensysteem 'AMAP' werkt op vrijwillige basis en de prijs van een pakket (€ 11 voor 5 groenten en € 16,5 voor 8 stuks) gaat 100% naar de producent. Emmanuel maakt zelf geen pakketten, maar levert alles in bulk. De klanten wegen gewoon zelf alles af in het depot. "Een fantastisch systeem", aldus Emmanuel. Er wordt wel 20% meer geleverd zodat er zeker geen tekorten zijn. Hij probeert als producent ook af en toe zelf aanwezig te blijven in het depot, zodat hij de bezorgdheden kan noteren. Een nieuwsbrief, facebook of website heeft hij niet.

Jammer genoeg kan hij niet uitbreiden wegens personeelstekort. Het is in de regio blijkbaar heel moeilijk om personeel te vinden, zeker voor de weekends.

BioCer

Beaumont-le-Roger

BioCer is een coöperatie van intussen meer dan 150 Franse biologische graantelers. Die is al sinds 1988 actief in het Noordwesten van Frankrijk. De voorbije jaren verhandelden ze tussen 10.000 en 17.500 ton biologische granen: baktarwe (39%), andere granen (20% - brouwgerst, rogge ...), voedergranen (33%), droge peulvruchten (1%) en eiwitrijke oliehoudende gewassen (7%). Daarnaast vermeerderden ze ook zaden.

Ongeveer 60% van het graan wordt rechtstreeks bij de oogst aangeleverd. Het overige deel wordt eerst (tegen een meerprijs) gestockeerd bij de akkerbouwer en in de loop van het bewaarstadium aangeleverd. De prijs is gelijk voor alle telers in het volledige gebied. Op basis van een staalname bepalen kwaliteitsparameters of er een bonus of malus gegeven wordt op de basisprijs. Kan een teler geen volle vrachtwagen leveren, dan betaalt hij een meerkost daarvoor. Een beperkt deel van het graan gaat rechtstreeks van boer naar klant, bijvoorbeeld bij de verkoop van voedergraan aan een nabije veehouder. De administratieve afhandeling gebeurt wel via de coöperatie.

Aan het hoofd van de coöperatie staan 12 biologische akkerbouwers. Er zijn ook 15 werknemers en drie adviseurs. Die laatste staan de akkerbouwers bij op technisch vlak. Zij organiseren proefvelden, geven vorming en advies over o.a. rassenkeuze en bemesting, ondersteunen de omschakeling naar bio, brengen de noden van de klanten over bij de landbouwers en organiseren samenaankoop van zaden en uitwisseling van machines.

Voor de verkoop wordt samengewerkt met 2 andere biologische graancoöperaties, Probiolor en Cocebi. Samen hebben zij een totale productie van ± 80.000 ton (15% van de totale Franse productie). Het cliënteel is zeer divers: molenaars, vlokkenproducenten, olieslagers, mouterijen, veevoederbedrijven, groothandels. Er wordt gewerkt met meerjarige contracten (meestal 3 jaar) met een afgesproken prijsvork. Er is ook heel wat export naar België, o.a. aan voederfabrikanten en mouterijen. Voor Belgische voederfabrikanten is samenwerking met Noord-Franse akkerbouwers belangrijk om te kunnen voldoen aan de vereiste dat een deel van het voer regionaal wordt geteeld.

Biocer wil zich wapenen voor een mogelijke "silent takeover" van het biologische gedachtegoed door grote supermarktketens en gangbare voedingsmultinationals. Ze werken aan een soort "Bio +"-label dat ook socio-economische en regionale aspecten bevat. Verschillende landbouw- en voedingscoöperaties werken hier samen aan, onder meer ook de coöperatieve winkelketen BioCoop. En ook Bioteam doet hier aan mee.

<http://biocer.fr/la-coop/>

http://biocer.fr/adherents/infos-techniques/pdf/Reglement_Moisson_BIOCER_2018-BD.pdf

Ferme Saint-Joseph

Gancourt-Saint-Étienne

Laurence en Dominique hebben de boerderij in 1984 kunnen overnemen via een aankondiging in de krant. Aan het bedrijf waren toen 103 ha verbonden. Op dit moment beschikken ze over 140 ha akkerland en 50 ha blijvend grasland, met melkgeiten en vleeskoeien (Salers).

In het jaar 2011 hebben ze alle gronden omgeschakeld naar bio en in 2012 werden ook de dieren omgeschakeld. De melkkoeien hebben ze weggedaan en ze zijn zelf gestart met geiten waarvan ze de melk zelf verwerken tot kaas. In de weides hebben ze appelbomen geplant voor cider en calvados.

Ze werken beiden full time op het bedrijf en hebben een landbouwvennootschap opgericht met hun zoon. Daarnaast werken nog 2 VTE op het bedrijf, wat het totaal op 5 VTE brengt.

Ze beschikken over een gîte voor 5 personen die ze verhuren aan toeristen. De dieren op de boerderij blijken een echte troef voor gezinnen met kinderen. Ze zijn daarnaast ook een 'ferme pedagogique' en ontvangen jaarlijks 900 à 1000 kinderen, onder andere van scholen.

Alle melk wordt verwerkt tot kaas, en ze doen ook opwaardering van de kaasjes met daslook etc. Voor het maken van de kaas maken ze gebruik van eigen zuursel, wat niet eenvoudig is. In het voorjaar verwerken ze 200L per dag. De thuisverkoop van de kaasjes bedraagt zo'n 15 à 20%, de rest wordt via de groothandel verkocht.

De akkerbouwteelten zijn baktarwe, spelt, triticale, gerst, eenkoorn, maïs, luzerne en een aantal mengteelten, zoals spelt met winterlinzen, triticale met veldbonen, wintergerst met wintererwten en linzen met cameline.

In 2018 hebben ze naar eigen zeggen geen toprestementen gehaald door het natte voorjaar en een tekort aan nutriënten: 2600-5000 kg graanopbrengsten, 2300 kg gerst (die zelfs niet allemaal geoogst werd), 4 ton triticale, 700kg linzen (geschoond), 200kg cameline.

De afzet van de granen verloopt via een coöperatie die het product komt ophalen en niet via Biocer omdat ze dan zelf 40km zouden moeten rijden. De speciale granen leveren ze aan een handelaar op 50km.

Volgend jaar willen ze op vraag van Agri CPS starten met de teelt van pompoenzaden, die ze machinaal willen oogsten. De zaden moeten worden gewassen en gedroogd. Ze verwachten een opbrengst van 700kg per ha.

Voor wat betreft mechanisatie werken ze samen met de buurman en ook met een CUMA. Zelf hebben ze onlangs een maaier gekocht om onkruid boven het graan te maaien. Het grootste probleem onkruid is wilde haver. Het graan wordt niet geschoffeld, want de klei maakt dan te grote brokken, er wordt enkel gewiedegd.

<http://www.ferme-saint-joseph.com/>

Les amis de l'hortillon de lune

Rivery (bij Amiens)

Jean-Louis Christen is 35 jaar geleden gestart in bio als pionier, op 2,5 ha en 2000m² serre. Zijn bedrijf situeert zich in het gebied van 'Les Hortillonages': de Somme stroomt er heel traag en zet veel sediment af. Men heeft er een heleboel greppels gegraven, waardoor er vruchtbare bedden ontstaan zijn. Historisch is het een typisch tuinbouwgebied, in de Middeleeuwen waren er 1000 tuinbouwers, maar nu zijn er nog slechts 7 tuinbouwers actief in de regio. De afzet gebeurde in die tijd met de boot richting Amiens.

De Hortillonages zelf vragen veel onderhoud en moeten telkens terug uitgegraven worden. Na een grote overstroming in 2001 heeft de gemeente een machine ter beschikking gesteld.

Jean-Louis probeert biodynamische technieken toe te passen. Hij gebruikt een ezel om machines te trekken, wat financieel gezien interessant is (1000 euro voor een afgericht dier), en de ezel kan door bv kolen gemakkelijker passeren dan de tractor.

Op het bedrijf werken ze met 2VTE.

Zijn teelten bestaan uit een dicht netwerk van kleine perceeltjes, met zwarte, fragiele en vruchtbare grond (8% OS). De bemesting bestaat uit compost en stalmest van paarden en koeien. De bedden zijn slechts 1m10 breed, maar hij heeft smalle machines kunnen bestellen uit Italië, via een samenaankoop.

Jean-Paul past enkele zelf ontwikkelde of innovatieve technieken toe, zoals een onkruidbrander gemaakt van een oude rolstoel, maar ook een toestel tegen aardvlooien, waarbij een latje door het gewas strijkt zodat de aardvlooien opspringen en tegen een lijmplaat plakken, met

zelfgemaakt lijm van honing en hars. Tegen schimmels (meeldauw) gebruikt hij wilgenschors en smeerwortel.

In de serre zet hij om de twee jaar leguminosen. Tussen de tomatenrijen worden brede paden aangehouden tegen de plaag. Opmerkelijk is ook dat hij de dieven in potgrond steekt en later uitplant. Hij test graag speciale gewassen uit zoals Tomatillo (ananaskers) en 'poivron-tomate', dewelke heel lang houdbaar blijken te zijn.

De verkoop gaat rechtstreeks naar consument, winkels en restaurants. Elke vrijdag is er een boerenmarkt op het erf, die 1 keer per maand uitgebreid wordt met droge producten etc.

<https://hortillondelune.fr/>

Sylvain en Ines Deraeve

Bayonvillers

Veel interesse van de deelnemers was er ook voor broer en zus Sylvain en Ines Deraeve, kleinkinderen van een Belgische grootvader, die een mooi akkerbouwbedrijf van 45 ha hebben overgenomen van hun vader, die het in 2007 heeft omgeschakeld naar bio.

Sylvain heeft altijd voor een niet kerend teeltsysteem gekozen tot 2015. Op dat moment kreeg hij problemen met grassen die niet uitdroogden en hergroeiden. Nu ploegt hij 20cm diep, idealiter één keer om de drie jaar.

De kern van de teeltrotatie is wintertarwe voor baktarwe, die Ines zelf maalt en verwerkt tot zuurdesembrood en pasta. Grasklaver houden ze tijdelijk (2 à 3 jaar) aan. Verder telen ze koolzaad, zomerhaver, linzen en een aantal mengsels met o.a. linzen, cameline, boekweit en koolzaad. Naar de ervaringen met het triëren van deze mengsels was er veel interesse vanuit de Vlaamse groep.

Op de grasklaver grazen zo'n 50 schapen. Na een aantal jaar komt dan vaak onkruid in de lege plekken, waardoor ze dan eerst een paar keer klepelen in het voorjaar voor de volgende teelt.

Na tarwe telen ze een mengsel van witte klaver, boekweit en koolzaad. In een vorige teelt kregen ze daar te maken met aardvlooien. Boekweit dient daarin om de grond te bedekken en het onkruid te onderdrukken en vriest af in de winter. De witte klaver overleeft als onderteelt en gaat door na de oogst van de koolzaad. Het nadeel van koolzaad is de opslag, dus de witte klaver zou deze opslag moeten onderdrukken, maar dit systeem was nog in testfase.

Sylvain experimenteerde ook met pure luzerne, in functie van de efficiëntie tegen wortelonkruiden, maar luzerne is moeilijker te begrazen en voert teveel nutriënten af dus hij verkiest nog steeds grasklaver.

Met de aanplant van een 10-tal soorten bomen op nood-zuid-rijen, die hun grond in kleinere percelen verdelen, heeft Sylvain agroforestry geïntroduceerd op het bedrijf. In 2012 was de planting 80% gesubsidieerd. Hij had initieel 80m tussen de bomen aangehouden en heeft dat met de tweede planting gereduceerd tot 35m. Een voordeel van de bomen blijkt de matiging van het klimaat te zijn, algemeen is het iets warmer en daarnaast ook de bescherming tegen plagen, de nutriëntenkringloop en de schuilplaatsen voor insecten. Ook naar dierenwelzijn hebben de bomen voordelen, bijvoorbeeld voor beschutting en schaduw. De soorten omvatten onder andere noot, berk, esdoorn, acacia, beuk, perenboom, lijsterbes.

Ze hebben een samenwerking met een buurman-veehouder die hooi afneemt in ruil voor mest/compost.

Van tarwe naar brood

5 à 6 ha tarwe wordt op het bedrijf vermalen met een Astrié-molen (12 à 15.000 euro) en verwerkt tot zuurdesembrood. Het brood wordt afgebakken in een houtoven. Drie keer per week worden er zo'n 90 broden gemaakt die verkocht worden op de markt, via thuisverkoop en in lokale winkeltjes. Voor basisbrood hanteert Ines een prijs van 5 euro per kg. Granenbrood kost 6,9 euro per kg.

Triëren

Het bedrijf beschikt over een trieur rotatif met cycloon (merk Faø). Hiermee kunnen ze grof triëren in 3 fracties en een restfractie. Hij heeft een hoog debiet voor snel triëren na de oogst. Op die manier halen ze het onkruidzaad er direct uit en moeten ze minder drogen en bewaren.

Daarnaast hebben ze nog een oude trieur alveolaire, die een fijnere triage en tragere doet op vorm. Dat is winterwerk. Hij werd gebruikt voor tarwezaden, maar nu om linzen van rogge te scheiden. Verschillende fracties ook. Eigenlijk ideaal om zelf zaaizaaden over te houden.

Deelnemer Simon Colembie haalde een probleem aan dat hij op zijn eigen bedrijf tegenkomt, namelijk het voorkomen van aardekorrels in de linzenoogst, die even groot zijn als de linzen. Volgens Sylvain zou daar een densimetrische tafel of spiraaltrieur kunnen helpen. Of 'borstelen' kan ook een optie zijn.

Gonzague Proot

Herleville

Gonzague Proot bezit een bedrijf van 139 ha, waarvan een derde granen, een derde prairie (begrazing vee) en een derde groenten en aardappelen. Er werken 3 VTE op het bedrijf, en 6 à 10 seizoensarbeiders.

Naast zijn landbouwkundige activiteiten heeft hij ook een aantal sociale woningen gerenoveerd op zijn erf. Voor de verwarming van deze woningen teelt hij miscanthus (1 ha miscanthus is 7000 l stookolie).

Gonzague had voorheen geen ervaring met vee maar heeft geleidelijk een populatie Salers-runderen opgebouwd. De grasklaver die de runderen begrazen wordt gezaaid na de oogst van het graan. Deze grasklaver wordt 3 jaar aangehouden (jaarlijks 30% herzaai), maar wordt enkel het eerste jaar begraasd, en nadien gemaaid. De runderen worden elke 4 à 5 dagen omgeweid. Het grasklavermengsel bevat verschillende soorten klavers, maar in droge zomers overheerst de rode klaver, wat soms voor pensverzuring zorgt. Het vlees wordt verkocht via COOP 'Unebio' en in pakketten van 5 à 10 kg via korte keten.

Na het gras wordt er geploegd en komen de boontjes of erwten in de rotatie. Er is geen berekening op het bedrijf, wat in de zomer van 2018 wel voor problemen gezorgd heeft, maar de boontjes zijn steeds blijven groeien. Er werd slechts 1 keer geschoffeld in de boontjes. Voor zaai heeft hij wel een vals zaaibed bewerkt met de triltand. De nutriëntennalevering van de grasklaver ziet hij vooral het 2de jaar erna en minder het eerste jaar, vandaar dat hij boontjes en erwten eerst zet.

Na de boontjes probeert hij niet te ploegen voor de aardappelen of wortels. De grootste zorg zijn ritnaalden. Erwten en bonen zijn resistent, daarom komen die eerst. De wortelen worden zelf gezaaid en geoogst (versmarkt, niet gewassen). Voor zaai worden de ruggen geschoffeld (HAK), een brander gebruikt hij niet uit principe (energie), maar ook omdat je dan bepaalde onkruiden zoals zuring en kamille stimuleert. Er wordt jaarlijks ongeveer 80u per ha gewied met het wiedbed.

Wat de aardappelen betreft teelt hij de rassen ditta, agria en carolus. De opkomst van carolus is altijd een probleem. Vroeger gebruikte hij een ruggenfrees, maar nu met Hak, 14 dagen voor planten, zodat de rug kan opwarmen.

Auteurs:

An Jamart (BioForum)

Paul Verbeke (BioForum)

Karel Dewaele (Inagro)

Carmen Landuyt (CCBT)